

Motion till riksdagen

1987/88:Jo234

av Olof Johansson m. fl. (c)

om jordbrukets framtid

Sammanfattning

Svenskt lantbruk förvaltar omistliga värden av åker och skog. Kulturlandskapet vittnar om generationers odlargärning och om samspelet mellan människa, husdjur, åkerbruk och natur.

Svenskt jordbruk är en värdefull resurs som i dag inte nyttjas fullt ut. Ökad produktionskapacitet, låga världsmarknadspriser, höga kapitalkostnader har medfört att lönsamheten i näringen och för den enskilde brukaren sjunkit dramatiskt. Till detta kommer de miljöproblem som under de sista åren blivit allt tydligare.

Lantbrukarkåren behöver besked för att få framtidstro. Frågorna som måste besvaras är:

Vilka avsikter har samhället med jordbruket?

Vilket intresse har samhället av ny produktion i jordbruket?

Vilket ansvar tänker samhället ta för den omställning som en ny inriktning kräver?

Står beredskapsmålet kvar?

Hur stort är allvaret bakom projekt som "Hela Sverige ska leva", Omställning 90 och landsbygdsutvecklingen?

I denna motion föreslår centerpartiet en inriktning av jordbrukspolitiken utifrån följande grundprinciper:

- Jordbruket är en näring som möjliggör hushållning med ändliga resurser.
- All brukningsvärd åkerareal skall nyttjas.
- Åkermarken skall användas för livsmedelsproduktion och för produktion av nya råvaror.
- Samhället har ett delansvar för överskottsproduktionen.
- Samhället har därför ett delansvar för den s. k. överskottsarealen och för omställningen till ny produktion.
- Samhället skall föra en långsiktig jordbrukspolitik med följande mål:
 - Jordbruket skall producera livsmedel av hög kvalitet och till ett rimligt pris, så att målet om god folkhälsa kan uppnås.
 - Jordbruket skall producera livsmedel så att beredskapsmålet kan uppfyllas.
 - Jordbruket skall producera andra varor och nyttigheter som människor behöver.
 - Jordbruket skall ge en rimlig företagsekonomisk lönsamhet.

- Jordbruket är en basnäring och en förutsättning för en levande landsbygd.
- Jordbruket skall använda sådana brukningsmetoder och insatsvaror som naturen långsiktigt tål.

I en särskild motion om miljöpolitiken redovisar centerpartiet förslag till insatser för ett miljövänligt jordbruk. Frågor rörande en miljöanpassad djurhållning behandlas i motionen angående djurhållning.

Inledning

Från år 1970 till år 1986 har vart tredje jordbruksföretag lagts ned. Under samma period har mer än 100 000 ha åkerjord lagts för fäot eller beskogats. För varje år ökar nedläggningen. 1987 meddelade SCB att 35 000 ha åker tagits ur produktion.

Om denna trend får fortsätta kommer livsmedelskommitténs utsagor att uppfyllas på mindre än tio år. År 2000 skulle därmed en femtedel av arealen vara nedlagd och planterad med skog eller förbuskad.

Av hävd har jord- och skogsbruk hört nära samman. Antalet jordbruksföretag med skogsareal har också minskat med över 30 %.

Den förda jordbrukspolitiken under 1960- och 1970-talen innebar att sambandet mellan jord- och skogsbruk missgynnades. Genom en politik som stimulerade uppbyggnaden av specialiserade och ensidiga produktionsformer och genom en medveten styrning mot stora jordbruksenheter drevs lantbrukarna bort från skogsbruket. Det effektiva företaget kännetecknades då av en högt uppdreven produktionstakt av ett fåtal produkter. I det effektiva jordbruksföretaget rymdes inte en småskalig produktion och inte heller en variation av jordbruksproduktionen. Kombinationsjordbruk ansågs inte fylla de krav om en ökad effektivitet och produktivitet som samhället ställde.

Resultatet av gårdagens politik är dagens verklighet – med miljöproblem, lönsamhetsproblem och en överproduktion av vissa produkter. Samhället har därför ett delansvar för överskottsarealen och därmed också ett ansvar för att skapa förutsättningar för förändring av jordbrukets situation. Jordbrukarna får inte ställas ensamma i det arbete som förestår.

Jordbrukets framtid

Den framtid som jordbruket går till mötes avgörs i dag. Om den nu förda jordbrukspolitiken även skall gälla framöver kommer dess effekter på jordbrukets struktur, produktion och lönsamhet att vara dramatiska.

I ett sådant framtidsscenario ökar jordbrukets beroende av en allt massivare användning av insatsvaror som handelsgödsel och bekämpningsmedel. Årligen kommer en andel av åkerarealen att läggas ned. Den åkermark som fortfarande är i produktion kommer att utnyttjas maximalt. De långsiktiga effekterna av ett än mer intensivt åkerbruk på markens bördighet och på naturen kan inte överblickas.

Så småningom kommer jordbruksproduktionen att koncentreras till ett

fåtal bördiga slättområden i landet. En fortsatt storleksrationalisering leder till en omfattande nedläggning av jordbruksföretag. Lönsamheten i jordbruket kommer att fortsätta minska samtidigt som investeringsbehovet i det enskilda företaget ökar. Detta beroende på de årliga kraven på en kontinuerlig kostnadspress med åtföljande krav på produktivitetsökning. Kvantitet premieras i ett sådant jordbruk på bekostnad av kvalitet.

Jämsides med ett sådant kvantitetsstyrjt jordbruk kommer små enheter att verka. Omfattningen av denna verksamhet kommer dock att vara obetydlig.

Mot. 1987/88
Jo234

Lantbruksfamiljens sociala situation

Ett familj jordbruk definierades tidigare som en brukningsenhet av en storlek och med en produktion som var stor nog att kunna försörja en familj. Inkomsten för familjen skulle motsvara en genomsnittlig industriarbetarfamiljs.

I det gamla bondesamhället var hela familjens insatser nödvändiga. Arbetsuppgifterna var visserligen strikt indelade men var och en hade sitt område att sköta. Människor levde i närhet med andra människor.

I dag är lantbrukarfamiljens verklighet en annan. Det är inte ovanligt att en lantbrukarfamilj lever i en by som går i dvala på hösten och lever upp igen varje sommar. Då återkommer fritidsfolket, dit också de som äger men inte brukar eller permanent bor på en jordbruksfastighet måste räknas. I byn finns bara ett fåtal jordbruksföretag kvar. Många gånger är lantbrukarfamiljen de enda permanentboende tillsammans med äldre pensionerade lantbrukarpar.

Den försämrade lönsamheten i jordbruket leder till att företaget inte kan försörja en familj. Två av tre lantbrukarfamiljer får i dag sin huvudsakliga försörjning från arbetsinsatser utanför företaget. Inkomster utanför företaget är nödvändiga för familjens försörjning.

Familjen har trots detta ofta ekonomiska problem, särskilt om företaget är nystartat. Skuldbelastningen är stor. En stor del av familjens intäkter, både de som företaget genererar och de utifrån kommande inkomsterna, går till att betala räntor och amorteringar. Samhällets inkomspolitiska mål för jordbruket är en ouppnåelig hägring för de allra flesta unga bönder.

Avfolkningen av landsbygden ger familjen problem. Barnen har långt till lekkamrater och en lång resväg till skolan. Barn behöver vara tillsammans med andra barn. Lantbrukarfamiljerna har ofta ett behov av kommunens barnomsorg, särskilt under vissa perioder av året.

Många unga jordbrukarfamiljer har, efter rekommendationer från samhällets rådgivande organ, investerat i byggnader och teknisk utrustning för en produktion som samhället eftersträfvade – men som konsumenterna i dag ifrågasätter.

Jordbrukarna anpassade sig till samhällets jordbrukspolitik. Nu angräps de från flera håll. Jordbruksministern kräver en minskad produktion eller i vart fall en lägre intensitet. Konsumenterna kräver mat till lägre priser och mat av högre kvalitet. Banker och andra kreditinstitut kräver räntor och amorteringar på investerat kapital. Många lantbrukare har hamnat i en försvarsposition. De kämpar för en överlevnad i den företagsform de har i

dag. Något annat är inte ekonomiskt möjligt för dem. Framtidens möjligheter skyms därför av dagens bekymmer.

För den som låst sig i teknisk utrustning och i ett beroende av insatsvaror som växtnäring och kemiska bekämpningsmedel eller investerat i en stor djuranläggning – allt helt i linje med den koncentrations- och effektivitetsfilosofi som jordbrukspolitiken underblåst – är tankar om alternativ odling och omställning till en produktion av nya råvaror inte realistiska. Det skulle kräva en än större skuldbelastning av ett redan skuldyngt företag. Till detta kommer misstron. Är signalerna från jordbruksministern allvarligt menade? Har konsumenterna råd att betala för en högre livsmedelskvalitet? Var finns avsättningen för de nya råvarorna?

Mot. 1987/88
Jo234

Jordbrukets lönsamhet i siffror

Lönsamheten i jordbruket och det genomsnittliga inkomstutfallet för en enskild brukare kan beskrivas på flera sätt. Oavsett vilket statistiskt underlag som används är resultatet entydigt. Lönsamheten i jordbruket har sjunkit under de sista åren. Jordbrukets ekonomi har allvarligt försämrats.

I jordbruksförhandlingarna används ett annat begrepp än familjeinkomsten, det s. k. jordbrukets driftöverskott. Med detta menas skillnaden mellan jordbrukets intäkter å ena sidan och jordbrukets totala kostnader för insatser av varor och tjänster från företag och personer utanför jordbruket samt lejda tjänster å den andra. Driftöverskottet har nästan halverats under femårsperioden 1984–1987 vilket tydligt framgår av nedanstående diagram.

Holmström, KSL Tidskrift, 1987:6.

Tabell 41. Driftsöverskott inom jordbruket 1984–1987, miljoner kr. – Swedish farmers total income from work and own capital in agricultural production 1984–1987 according to the sector calculation, million Sw. Cr.

	1984	1985	1986 (prel)	1987 (progn.)
Intäkter av jordbruksdriften	24 931	24 516	24 922	25 106
Avgår: Kostnader exkl arbets- kostnader och kostnader för eget kapital	19 540	20 504	20 671	21 394
Kostnader för lejt arbete	1 549	1 518	1 621	1 672
Driftsöverskott till jordbrukarna	3 842	2 494	2 630	2 040

Källa: Statens jordbruksnämnd, Utredningsbyrån (Leif Bergqvist), PM den 4.3.1987.

En så kraftigt försämrad lönsamhet leder till en minskad eller närmast upphörd investeringsverksamhet i jordbruket. En obenägenhet att investera försvårar möjligheterna att arbeta för en ny inriktning inom sektorn.

Konkursernas antal ökar och beräknas fortsätta att öka. I det enskilda företaget är verkligheten: Arbeta mer eller gå under.

En så kraftigt försämrad lönsamhet leder till en minskad eller närmast upphörd investeringsveksamhet i jordbruket. En obenägenhet att investera försvårar möjligheterna att arbeta för en ny inriktning inom sektorn.

Jordbruket måste förändras. De tillgångar som lantbrukarna erbjuder är sin åkermark, sin kunskap och sitt arbete. Det de saknar är ekonomiska möjligheter att svara för det risktagande som varje ny produktion medför. Alltför många lantbrukare har i dag helt enkelt inga ekonomiska marginaler att ta av för riskfyllda projekt med nya grödor.

Det största hotet mot en utveckling av jordbruket ligger i dag däri att den nu förda jordbrukspolitiken upplevs som – och i vissa avseenden också är – ett verkligt hot mot stora delar av kåren.

En förutsättning för ny produktion är därför att samhällets jordbrukspolitik är klar, konsekvent och långsiktig. En tydlig inriktning av jordbrukspolitiken för att medverka till en anpassning av jordbruksproduktionen genom odling av nya grödor och produkter är nödvändig för att återskapa framtidstron inom yrket. Därutöver kråvs ett samlat agerande från samhället för att i olika avseenden bygga upp en avsättningsmarknad för de nya produkterna.

Bruka åkern

Åkermarken är en tillgång som, om den sköts rätt, år efter år kan producera nyttigheter för människan. All brukningsvärd mark skall därför odlas antingen med livsmedelsgrådor eller med grödor som ger andra produkter.

Livsmedelskommitténs och den s. k. intensitetsgruppens arbeten – med förslag om en nedläggning av mellan 300 000 och 900 000 hektar åker, avvisas av centerpartiet. Förslagen leder till ett bestående beroende av nuvarande högintensiva brukningsmetoder och medför därutöver att då kvarvarande åkermark kommer att kråvas för att svara upp mot det inhemska behovet av livsmedel. Sårbarheten i samhället skulle därigenom komma att öka. En tillräcklig livsmedelsproduktion i landet i tider av kris eller avspärkning kan då inte garanteras. Skogen kommer att återerövrå ytterligare mark och det öppna svenska landskapet kommer i stora delar av landet att försvinna. Arbetet för ett resursnålt samhälle, där en stor del av produktionen baseras på ståndigt förnybara råvaror från jordbruket är därmed inte möjligt.

All brukningsvärd åkermark skall i stället användas för att minska bruket av åndliga och ej förnybara råvaror. Den åkermark som inte kråvs för livsmedelsproduktion skall i stället användas för att producera råvaror till industrin. Ett mål för jordbrukspolitiken är att skapa förutsättning för ett jordbruk i hela landet. Av beredskapsskål är det angelåget att Norrlandsjordbruket bevaras i minst nuvarande omfattning.

Riksdagen bör därför uttala att all brukningsvärd åkermark skall bevaras.

Överskottets orsaker

I dag kretsar jordbruksdebatten kring det rådande spannmålsöverskottet och obalansen mellan jordbrukets produktion och efterfrågan på traditio-

nella jordbruksprodukter. För endast 2-3 år sedan tyngdes jordbruket av stora överskott av såväl mjölk och kött som av spannmål. Många har på de senaste åren i huvudsak genom egna åtgärder åstadkommit balans i animalieproduktionen.

Spannmålsöverskottet är delvis ett resultat av den förda jordbrukspolitiken. Jordbrukets livsmedelsproduktion planerades så att den översteg den inhemska efterfrågan på livsmedel. För bara ett antal år sedan fanns en avsättning för överskottet på världsmarknaden till måttliga kostnader.

I jordbruksförhandlingarna angavs också som en målsättning att årligen öka produktiviteten för att möta kostnadsökningarna. En omfattande investeringsverksamhet medförde att jordbruket under 1970- och 1980-talen hade den största produktivitetens utvecklingen (7-8 % årligen) av alla näringsgrenar i landet.

Många bedömare varnade tidigt för de konsekvenser en fortsatt inriktning mot ett än intensivare jordbruk skulle föra med sig.

När efterfrågan av jordbrukets varor på världsmarknaden snabbt avtog, och avsättningsmöjligheterna försämrades dramatiskt, växte överskotten av jordbrukets produkter snabbt. Den kraftiga räntestegringen medförde kraftigt ökade investeringskostnader som i sin tur försämrade lönsamheten och drev fram en högre produktion.

Det hastigt förändrade läget gav inte näringen tid till en anpassning. För den enskilde lantbrukaren sjönk lönsamheten. För att kompensera intäktsbortfallet drevs allt fler att öka den egna arbetsinsatsen och ytterligare intensifiera brukningsmetoderna för att öka den egna gårdens produktion.

Marknadens signaler fick inte ett genomslag till den enskilde odlaren.

Jordbruket bidrar till hushållning

Med en annan jordbrukspolitisk inriktning är dagens jordbruk en näring med framtidsmöjligheter. I framtidens samhälle kommer det att vara en nödvändighet att hushålla. Ett led i en effektiv hushållning är att använda förnybara råvaror för en så stor del som möjligt av de varor människan behöver.

Det finns redan nu förutsättningar att odla råvaror som minskar missbruket av knappa naturresurser. En alternativ användning och ett bättre utnyttjande av konventionella grödor är också en möjlighet. Odling av nya grödor är en annan väg.

En större andel av åkerarealen än i dag bör användas för att odla proteinfoder i form av vall eller särskilda proteingrödor som ärtor. Detta minskar behovet av importerat djurfoder.

En del av spannmålsöverskottet kan alternativt användas som en ersättning för fossila bränslen. Energigrödor kan ytterligare minska olje-/kolberoende i samhället.

Spannmålsöverskottet skulle inte vara ett problem – om samhället hade en beredskap att ta till vara dess användningsmöjligheter fullt ut. Centerpartiet har under en följd av år föreslagit att inhemskt odlad spannmål skall användas för etanolproduktion. Ett annat exempel på alternativ användning

av spannmål är energiproduktion genom den s. k. helsädsmetoden (strå och kärna).

Mot. 1987/88
Jo234

I en nära framtid kan också en odling av energivete och andra energirika grödor bli en realitet.

Fibergrödor är ytterligare ett realistiskt alternativ. Lusern, lin, högmöterna gräsarter och andra grödor kan ge ett råvarutillskott till fiber- och massaindustrin och därigenom medverka till att förbättra råvaruförsörjningen för dessa.

Olja och stenkol är basråvaror för ett stort antal kemiska produkter. Redan nu finns möjligheter att använda åkerjorden för att odla råvaror som kan ersätta de fossila oljorna i vissa fall.

Den s. k. överskottsarealen beräknas till ca 300 000 hektar åker. Genom att använda jordbrukets nuvarande produktionsresurser kan en stor andel av den tillgängliga arealen utnyttjas för annat än livsmedelsproduktion redan kommande växtperiod. En ökning av arealen för foder- och proteingrödor med 100 000 ha och en alternativanvändning av spannmål som energigivare på en lika stor areal är realistiskt. Till detta kommer mindre – men långsiktigt viktiga alternativ som odling av fibergrödor och råvaror för kemikalieindustrin. Om överskottsarealen används så kommer jordbruket att vara en nyckelnäring i ett framtida mer resurssnålt samhälle.

Den begränsande faktorn kommer att vara avsättningsmöjligheterna för grödorna. En av samhällets viktigaste uppgifter är därför att medverka till att skapa en marknad för den nya produktionen. Detta kan ske genom direkta stimulansinsatser till industrin men också genom att initiera informations- och utvecklingsprogram riktade till de avnämarna.

Samhällets delansvar för överskottsarealen

- Det ligger i samhällets intresse att åkermarken används för produktion.
- Det ekonomiska ansvaret för den s. k. överskottsarealen skall därmed delas mellan jordbruksnäringen och samhället.
- En rimlig fördelning är att samhället påtar sig huvudansvaret för detta. Fördelningen mellan näringen och samhället skall vara 40 % för jordbruket och 60 % för samhället.

Riksdagen bör därför besluta att samhällets delansvar för den s. k. överskottsarealen skall uppgå till 60 %.

Den s. k. överskottsarealens storlek

I proposition 1987/88:100 bilaga 7 anför jordbruksministern att den s. k. överskottsarealen beräknas avkasta 1 miljon ton spannmål ett normalt skördeår. Ministerns slutsats grundas på ett riksdagsbeslut våren 1984. 1984 redovisades en överproduktion av såväl spannmål som mjölk, nöt- och griskött. Efter denna tidpunkt har dock överskotten för mjölk och kött balanserats på gränsen till en underproduktion. Detta skedde därigenom att jordbruket snabbt anpassat djurhållningen. Som ett resultat av denna anpassning har foderkonsumtionen minskat vilket medfört en kompensatorisk

ökning av spannmålsodlingen. Regleringskassan har också tillförts medel från animaliesidan via de s. k. slaktdjursavgifterna.

Jordbruket har på detta sätt medverkat till att kompensera för den ökade spannmålsodlingen. Samhället har däremot inte bidragit till detta.

Den s. k. överskottsarealen bör därför beräknas utifrån ett normalskördeår med nuvarande produktion. Enligt vår uppfattning skall därmed spannmålsöverskottet beräknas utifrån den genomsnittliga skörden åren 1984–1986.

Omställningsstödet

Centerpartiet föreslog i en motion 1986/87 att ett särskilt stöd skulle inrättas för att stimulera en omställning av jordbruksproduktionen. Omställningsstödet skulle användas för att täcka samhällets delansvar för kostnaderna för en övergång till odling av nya produkter. Stödet skulle också kunna utgå för att stimulera alternativ odling och i viss mån även kunna användas för en anpassning av nuvarande teknik till de krav som en odling av nya grödor kräver. För ändamålet beräknade centerpartiet 250 milj. kr. för budgetåret 1987/88.

Riksdagen avslag våra krav såväl när det gällde den principiella synen på en omställning av jordbruksproduktionen som avseende samhällets ansvar för att initiera och stimulera en sådan utveckling.

Numera har regeringen delvis ändrat inställning. Företrädare för jordbruksdepartementet har också tillsammans med LRF utarbetat ett projekt med ett treårigt åtgärdsprogram för att möjliggöra en förändrad och vidgad produktionsinriktning av jordbruket, Omställning 90. Innevarande budgetår har jordbruksministern avsatt 80 milj. kr. av statens medel till regleringskassorna för ändamålet.

Omställning 90 innebär att lantbrukaren erbjuds att teckna ett treårigt kontrakt om en reducerad produktion av prisreglerade grödor på en i avtalet angiven areal. För detta erhåller odlaren ersättning. Ersättningens storlek är differentierad beroende på jordmånen.

Projektet är ett steg i rätt riktning och kan leda till en utveckling i linje med centerpartiets förslag. Samtidigt tvingas vi konstatera att Omställning 90 till en del utformats på ett sådant sätt att det kan bidra till att ha kvar det nuvarande förhållandet med en obalans mellan tillgänglig areal och efterfrågan på spannmål och andra livsmedelsprodukter.

Statens spannmålshandel, regleringskassan, har av regeringen bemyndigats att administrera både projektet Omställning 90 och exportstödet. De medel som reserveras för exportbefrämjande åtgärder får, enligt regeringens förslag, endast användas för detta ändamål. Samtidigt omfattar Omställning 90 insatser som enbart medför att exportbehovet minskar. Den kostnad som genereras härmed belastar i sin helhet projektet. Enligt centerpartiet bör de medel som ställs till projektets förfogande användas för insatser som på sikt leder till en beständig alternativ produktion. Anslaget för exportbefrämjande åtgärder, däremot, bör kunna användas för följande åtgärder:

- stöd för en alternativ användning inom landet av spannmålsöverskottet.
- exportstöd för kvarvarande andel av spannmålsöverskottet.

Mot. 1987/88
Jo234

Exportkostnaderna och omställningsstödet

En satsning på omställning är en långsiktig åtgärd. Effekterna av stödinsatserna kommer att vara beroende av det engagemang som samhället och jordbruksnäringen gemensamt visar i frågan. Målet skall vara att använda jordbrukets resurser för en miljöanpassad och resurssnål produktion genom att ta i anspråk den överkapacitet som finns i dag.

Ett av omställningsarbetets delmål är därmed att minska spannmålsöverskottet och de kostnader detta ger upphov till för såväl samhället som för jordbruksnäringen. En minskad kostnad för exporten kommer att minska de totala kostnaderna för jordbruket och därmed frigöra kapital för investeringar och vidare utveckling.

I det inledande skedet av omställningsprocessen bör därför sådana insatser som minskar belastningen på regleringsekonomin på kort sikt prövas. Om omställningsstödet och kostnaderna för exportstimulanserna betraktas som *en* tillgänglig resurs så finns ett betydande ekonomiskt utrymme för insatser och åtgärder.

Här finns anledning understryka att det i dag inte finns några skäl att förmoda att priserna på världsmarknaden för jordbruksprodukter kommer att stiga under de närmaste åren. Varje insats som leder till att exportvolymerna av spannmål minskar är därför ekonomiskt fördelaktigt, under förutsättning att kostnaden för insatsen är lägre än exportstödet.

I dag är exportstödet ca 1 kr. kilo spannmål. Till detta kommer kostnaderna för hantering, lagring och administration m. m. En alternativ användning av spannmål inom landet är därför ekonomiskt försvarbar så länge kostnaden för detta understiger exportstödet.

Olika beräkningar tyder på att det exempelvis finns betydande besparingar att göra genom att använda s. k. helsäd för energiproduktion. En övergång till förnybara fastbränslen leder till ett minskat utnyttjande av fossila bränslen och därmed till ett minskat oljeberoende och en bättre hushållning med dessa ändliga naturtillgångar. Inom några få år är det också realistiskt att räkna med nya energigrödor som kan användas för energiproduktion.

Av det ovan anförda framgår att gränsen mellan insatser för att stimulera en produktionsomställning och insatser för export av spannmål kan vara svår att fastställa. Enligt centerpartiets mening bör därför exportstödet användas också för sådana insatser som på kort sikt minskar exportbehovet samtidigt som de i ett längre perspektiv underlättar en bestående omställning av produktionen.

Marknadsstimulerande insatser

Som ovan redovisats i motionen finns redan nu möjligheter att producera energiråvaror och råvaror för fiberindustrin. Svårigheterna ligger här inte i att tekniken för produktionen saknas. För dessa produkter saknas i stället en säker avsättningsmarknad. En del av de resurser som avsätts för stöd till

omställning skall därför användas för att genom olika utvecklande och informerande åtgärder bidra till att stimulera efterfrågan.

Darutöver bör en del av omställningsstödet kunna användas för att utveckla brukningsmetoder för odling av nya grödor och för att stimulera insatser för att komplettera den nuvarande tekniska utrustningen inom jordbruket.

Vad ovan anförts bör ges regeringen till känna.

Kostnaderna för exportstödet liksom kostnaderna för omställningsarbetet är beroende av flera faktorer, t. ex. skördeutfallet. Kostnaderna kommer också att vara beroende av i vilken omfattning avsättningsmöjligheterna för nya och konventionella grödor kan stimuleras liksom på omfattningen av odlingen av nya grödor.

Mot denna bakgrund är det motiverat att acceptera den förändrade anslagskonstruktion som regeringen föreslår för exportstödet och Omställning 90. Redan nu bör ambitionsnivån för omställningsarbetet anges. Vi beräknar samhällets kostnadsansvar för detta till 250 milj. kr. budgetåret 1988/89.

Utgångspunkt för vår beräkning är en verksamhet som medför att 1(0) (00) ha åker tas i anspråk för odling av nya grödor m. m. kommande odlingsäsong till en genomsnittlig ersättning om 2 5(0) kr./ha. Därutöver beräknar vi att en minst lika stor areal kan odlas med spannmål för energiändamål. Detta minskar belastningen på regleringsekonomin med ca 60 % i förhållande till om avkastningen på samma areal skulle exporterats med nu gällande subventioner. De sammanlagda effekterna av våra förslag kan dock nu inte beräknas.

Riksdagen bör därför som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anges rörande samhällets kostnader för omställningsstödet.

Jordbruket i ett femårsperspektiv

Det är riksdagens uppgift att formulera en jordbrukspolitik som är förenlig med de krav som ställs på ett samhälle i ekologisk och ekonomisk balans.

I stället skall samhället i politiska beslut ge jordbruksnäringen signaler om och ekonomiska förutsättningar för en ökad flexibilitet och mångfald i produktionen och en förbättrad resursanvändning i jordbruket.

En målsättning är att jordbrukets produktion skall vara i balans inom fem år. Detta kan ske genom ett alternativt utnyttjande av produkterna och genom en intensiv satsning på en omställning av produktionen. Centerpartiet reserverar därför medel för att möjliggöra ett sådant arbete.

Vi ger därmed jordbruket en tid för anpassning. Under perioden skall samhället tillsammans med näringen dela kostnadsansvaret för exportöverskottet, delkostnaden för en alternativ användning av den nuvarande produktionen och för arbetet med en omställning av produktionen till nya grödor.

Nedläggningen av åkermark och av jordbruksföretag bör upphöra. Det är en förutsättning för att möjliggöra en utveckling av landsbygden. Det ligger inte i samhällets intresse att tvinga fram en ytterligare storleksrationalisering inom näringen. Ett småskaligt jordbruk med en varierad produktion i

hela landet är nödvändig för att trygga livsmedelsförsörjningen även i tider av avspärrning och kris. De mindre enheterna har också förutsättningar till en lokal produktion av livsmedel.

Mot. 1987/88
Jo234

Lönsamheten i jordbruket skall garanteras genom att samhället påtar sig merparten av det risktagande som omställningsarbetet medför. I takt med att alternativ användningen av nya grödor minskar exportförlusterna, skall de därigenom frigjorda medlen disponeras för investeringar i näringen.

Genom att bevara jordbrukets nuvarande struktur möjliggörs också en framväxt av olika bisysslor till jordbruksverksamheten. Även denna utveckling är positiv. Mottot "Hela Sverige skall leva" förutsätter en utveckling av det lokala näringslivet på landsbygden med jordbruket som en bas för sysselsättningen. I begreppet familjejordbruk ryms därför olika former av kombinationsjordbruk liksom deltids- och fritidsjordbruk.

Jordbruket – år 2000

Även i framtiden kommer jordbruket att vara en nödvändig basnäring. Dess roll som råvaruproducent till industrin och som livsmedelsproducent innebär att samhällets beroende av jordbruket ökar. Även om utvecklingen av tekniken medför att människorna har tillgång till nya varor, som framställs på ett mer resurssnålt vis, kommer knappheten på de begränsade naturresurserna att ställa nya krav. Genom att minska användningen av ändliga råvaror kan miljöproblemen begränsas. Även detta är ett skäl för samhället att ta till vara de möjligheter som ett effektivt utnyttjande av jordbruket kan ge.

I ett längre perspektiv kommer därmed jordbruket att möta nya krav. I dag används vanligen bara en mindre del av en gröda. Genom att utveckla tekniken kan grödans alla delar utnyttjas effektivt genom att producera nya produkter. En gröda kan t. ex. ge fibrer, energi och foder.

Inom industrin kommer bl. a. den biotekniska utvecklingen att skapa behov av nya råvaror. Den brukningsvärda arealen kommer därmed att behövas för att garantera industrins råvarubehov i skilda avseenden.

De nya teknikerna kan gynna ett småskaligt jordbruk. Genom ett bättre och fullständigare omhändertagande av produkterna kan också en liten enhet bli bärkraftig. Även odlingsteknikerna kommer att förändras. Nya hårdiga och högavkastande växtsorter utvecklar odlingsmöjligheterna.

Samhällets krav på jordbruket kommer därmed att förändras på väsentliga punkter. I stället för att kräva en minskad produktion kommer samhället att behöva ett jordbruk som effektivt och miljövänligt tar till vara det som jorden kan ge.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att brukningsvärd åkermark skall bevaras,
2. att riksdagen beslutar att samhällets delkostnadsansvar för den s. k. överskottsarealen skall vara 60 %.

3. att riksdagen beslutar att spannmålsöverskottet skall beräknas med medelskördeutfallen åren 1984–1986 som grund,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen i övrigt anförts om inriktningen på omställningsarbetet,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att ett omställningsstöd om i medeltal 2 500 kr./ha bör införas inom ramen för Svensk spannmålshandels verksamhet,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om omställningsarbetets ekonomiska omfattning,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om riktade insatser avseende en tryggad avsättning av ny råvaruproduktion inom jordbruket,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om användningsområdet för kostnaderna för överskottsarealen,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inriktningen av jordbrukspolitiken,

10. att riksdagen hos regeringen begär förslag om ett utvecklingsprogram för omställningsarbetet liksom om ett program för informations- och utvecklingsinsatser riktade till industrin.

Stockholm den 26 januari 1988

Olof Johansson (c)

Karl Erik Olsson (c)

Karin Söder (c)

Nils G Åsling (c)

Gunnar Björk (c)

Britta Hammarbacken (c)

Pär Granstedt (c)

Karin Israelsson (c)

Görel Thurdin (c)

Gunnel Jonäng (c)

Bertil Fiskesjö (c)

Gunilla André (c)

Per-Ola Eriksson (c)

Börje Hörnlund (c)

Agne Hansson (c)